

Låt gårdens väggar blomstra igen

Till Handtryckta tapeter kommer både privatpersoner och museer med gamla tapetfragment. Här nytrycks tapeterna på ett genuint och hantverksmässigt sätt.

Av MALIN HEFVELIN Foto LINDA ROMPPALA

Franska salongen på Nyckelvikens herrgård har återfått sin skönhet tack vare nytryckta tapeter, skapade efter originalet från 1830-talet.

En handtryckt tapet hängs upp på tork mellan varje färg. På en riktigt avancerad tapet kan det handla om ett 15-tal färger.

Mats Qwarfordt återskapar och nytrycker papperstapeter för hand.

»De första papperstapeterna gjordes för att efterlikna textil, som ett billigare sätt att få färg i rummen«

I den gamla fångvaktarbostaden på Långholmen bedriver företaget sin verksamhet.

ärhundraden har vi dekorerat våra väggar med mönstrade pappersark. Men tapeter har egentligen aldrig haft någon direkt funktion. Visst kunde de täta för vinddrag – men det kan brunt papper också. Tapeter är i stället en manifestation av vår fantasi, ett bevis för människans eviga behov av bilder och ett sätt att uttrycka sin personlighet i ett utrymme.

Tapetmakaren Mats Qwarfordt driver Handtryckta tapeter, som håller till på Långholmen i Stockholm, i det gamla fängelsets fångvaktarbostad. Han tillverkar tapeter på traditionellt sätt, med rivna färgpigment. Mats är en av en handfull entusiaster i hela Europa som sysslar med restaurering och nytryck av historiska tapeter. I första hand återskapar han mönster vid förfrågan från kunder.

– Vi återskapar just den tapet du hittat när du bläddrat igenom husets årsringar av tapetlager, säger Mats när han visar oss runt i det röda trähuset som fungerar som både kontor och verkstad.

Den svenska tapetens historia sträcker sig långt tillbaka i tiden. – De första papperstapeterna gjordes för att efterlikna textil, som ett billigare och mer lättstädad sätt att få färg i rummen, säger Mats och plockar bland rullarna i verkstadens dignande hyllor.

När papperstapeten först kom till Sverige var den modern och exklusiv, och man tapetserade både slott och herrgårdar med de välarbetade handtrycken.

– De tapeter som satt på finare herrgårdar i Sverige på 1700-talet är fortfarande ganska grova jämfört med vad man kan hitta i till exempel Frankrike.

Papperstapeterna var från början kopior av indiska och kine-

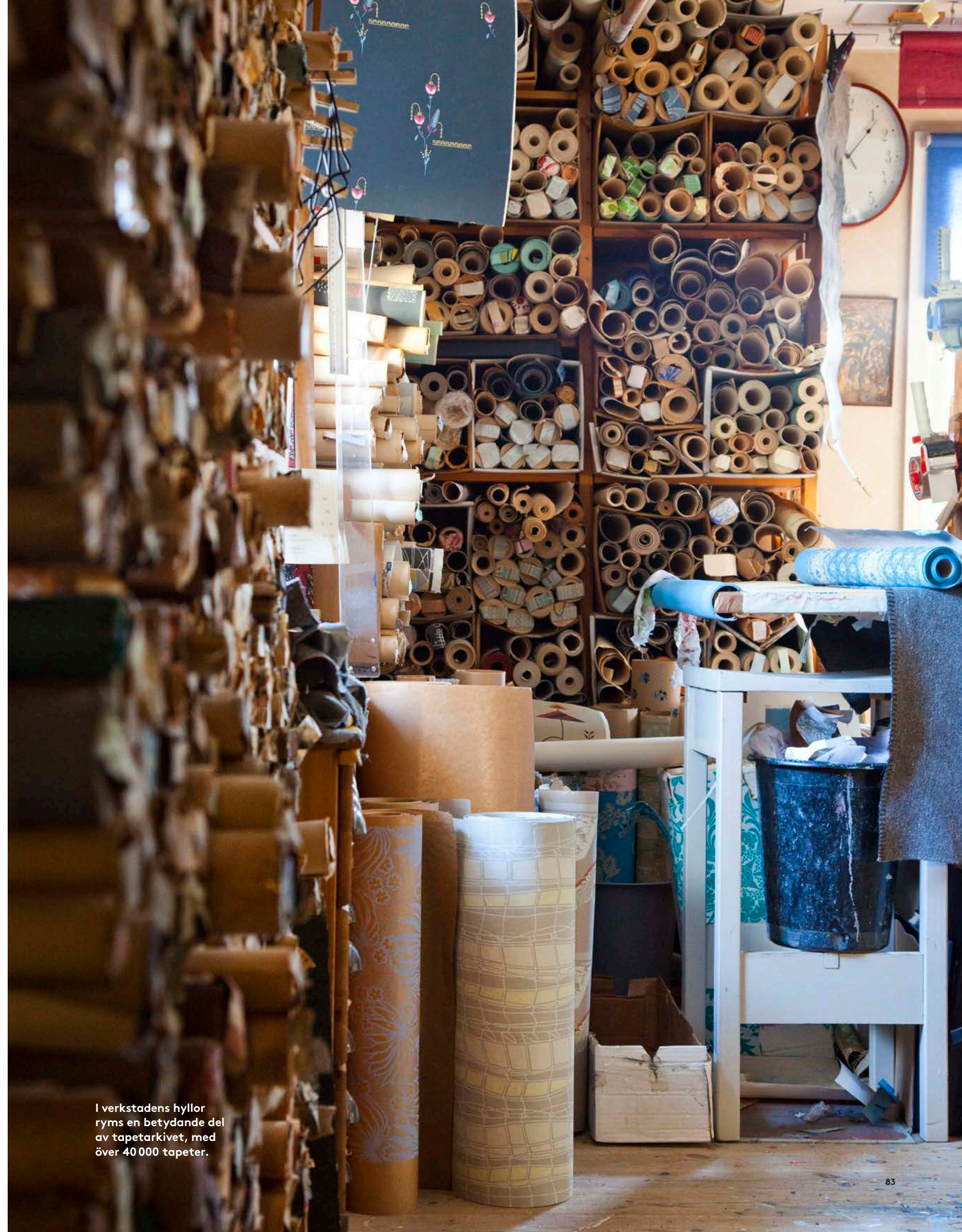
siska textilmönster, men utvecklades snart till en egen konstform. På 1700-talet kunde man inte göra papper på löpande bana, utan man klistrade ihop ark till längder med harlim och tryckte på dem. Vädrarna syddes sedan ihop för hand till ett stort sjok, och spikades upp på lister som fästs vid tak och golv. Tapeterna hängde alltså fritt från väggen, och de dyrbara vädrarna kunde lätt plockas ned när man flyttade till en ny gård.

UNDER SENARE DELEN av 1700-talet var Johan Norman tapetbranschens superstjärna i Sverige. Han levererade bland annat tapeter till 174 rum i olika byggnader på Drottningholms slott, men man har även funnit hans verk på större gårdar ute på landsbygden.

– Där kan man ofta se att den lokale målaren har fått sätta sin prägel på rummet med en kompletterande bård till den tjugiga beställda tapeten.

Tapeter på rullar blev vanligt först vid 1800-talets mitt. Då hade svenskarna lärt sig göra papper av trämassa, något som också gjorde tapeten billigare.

Handtryckta tapeters kundkrets är i dag oftast privatpersoner som vill ha ett unikt uttryck i sitt hem men också hembygdsgårdar, museer och slott. När en kund kommer till Mats med en bit tapet eller ett önskemål så inleds ett gediget arbete. Är tapeten riktigt gammal börjar han med ett besök hos pappersmakaren. Fragmenten analyseras och för hand tillverkar man pappersark som är så lika originalet som möjligt. >

I verkstadens hyllor ryms en betydande del av tapetarkivet, med över 40 000 tapeter.

Äldre tapeter har ofta handmålade detaljer, ett digert arbete som ger stor effekt på slutresultatet.

Förr grundmålades tapeter ofta först med pensel. Penseldrag och oregelbundenheten ger liv och hantverkskänsla, och därför gör Mats likadant nu. Han menar att det viktigaste är att vara trogen hantverket.

– Vi vill vara nära originalet som det såg ut från början. Vi kan ändra vissa färger om kunden vill det, ofta gjordes ju varje mönster i flera färgställningar. Men vi ändrar ingenting annat.

Samtidigt är de inga bakåtsträvare, utan tar hjälp av moderna hjälpmedel när det behövs. Hans kollega Sara Lundström använder till exempel dator för att göra tryckoriginal till de mönster som återskapas. Har de tur finns hela mönstret bevarat, men ibland har de bara ett fragment att utgå ifrån.

– Saknas det delar i originalet så får vi fylla i. Med 30 års erfarenhet vet vi ganska väl hur det bör ha sett ut, säger Mats.

En avancerad tapet kan ha 15–20 färger ovanpå varandra för att få till olika kulörer. Mellan varje färg måste tapeten hänga på tork. Ofta använder Mats och Sara en kombination av screentryck, blocktryck och schablon för att återge mönstret på rätt sätt. Ibland avslutar de med att handmåla dit de sista detaljerna innan tapeten är färdig för leverans.

Handtryckta tapeter är oftast helt matta till skillnad från digitaltryckta. Med handtryckta tapeter kan man också arbeta med slående effekter.

– Förr avslutades tapeter ibland med riktigt bladguld, vilket ger en fantastisk lyster och en struktureffekt som en printad tapet aldrig kan ge. Vi kan också skapa effekter som siden eller sammet med hjälp av färger och strukturer.

»Vi kan skapa effekter som siden eller sammet med hjälp av färger och strukturer«

Från ett fragment återskapas mönstret på nytt. Saknas något i originalet så fyller Mats och Sara i.

Ibland hänger en påse på dörren när Mats kommer till arbetet. Det kan vara rullar eller små fragment av en tapet.

– Det händer ofta att folk har hittat tapetrullar på vinden som är för fina för att kasta bort. Det är sådant vi framför allt arkiverar i vår mönsterbank. Mönsterbanken består i dag av tiotusentals olika mönster.

EN GÅNG HÄNGDE där en tapetbit som några målare hittat i en lägenhet i Gamla stan. Den visade sig vara från 1741 och är den äldsta kända papperstapeten som är tryckt i Sverige.

– Dessa bidrag är oerhört värdefulla för oss, säger Mats. Vår ambition är att fortsätta bevara och fördjupa oss i tapetvärlden, med ett särskilt fokus på de svenska tapeterna. Det känns viktigt att få klä om Sverige igen, och gå tillbaka till det individuella uttrycket för ett rum! □

REKONSTRUERAR OCH NYTRYCKER

TAPETMAKARE Mats Qwarfordt driver verkstaden som framför allt rekonstruerar och nytrycker tapeter efter gamla tapetfragment. Stor kollektion av nyproducerade 1700-, 1800- och 1900-talstapeter, bårder och rullgardiner. Handtryckta tapeter har även ett unikt och omfattande lager av originaltapeter och bårder i 1900-talets skiftande stilar. Företaget håller till i de gamla lokalerna vid Långholmens fängelse i Stockholm. www.handtrycktatapeter.se

Under den blommönstrade tapeten hittades en ännu äldre kinesisk rispapperstapet som ramades in och nu pryder väggen.

TAPETEN SKULLE LIKNA SIDENTYG

STORA NYCKELVIKEN i Nacka byggdes 1746 och utbyggnaden med Franska salongen kom till 20 år senare. Detta är ett rum med storartad resning och ljus, kanske det vackraste i hela herrgården. På 1960-talet gjordes flera unika tapetfynd på Stora Nyckelviken och tapetprover sparades.

Birgit Burström, som tidigare drev Handtryckta tapeter, fick på 1990-talet uppdraget att nytrycka den mycket avancerade, troligen franska tapeten i Franska salongen. Den är målad på ark, 50 x 60 centimeter, vilket tyder på att den härstammar från tiden runt 1835.

Den blanka, ljusgröna botten tillsammans med de matta blomtrycken var avsedd att efterlikna ett dyrbart sidentyg. Den blommönstrade slingan och våden hade inte mindre än 15 kulörer, så det var ett digert arbete.

Papperet tillverkades hos Lessebo pappersbruk i Småland på 1800-talsvis, med 50 procent linnelump och 50 procent bomullslump. Bottenfärgen och tryckfärgerna handmålades med linoljeförstärkt limfärg som blandades i rätt kulörer.

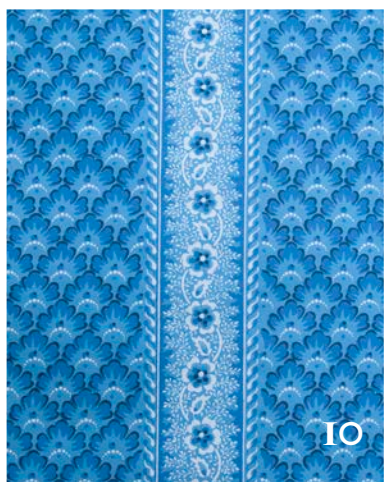
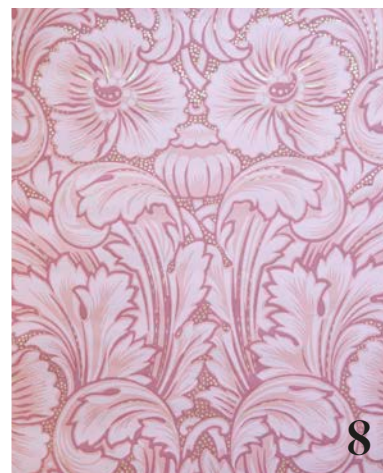
Originaltapeten finns fortfarande kvar i två våder i rummet. Den är givetvis blekt och åldrad, men man kan tydligt se hur väl den nytryckta tapeten följer originalet, och rummet är nu återigen precis lika vackert som det var när det var nytapetserat i mitten av 1800-talet.

Detalj av tapeten i Franska salongen. Den blommönstrade slingan var tryckt i hela tolv kulörer.

SE SALONGEN

BESÖK NYCKELVIKENS herrgård och titta på den vackra Franska salongen där man handtryckt nya tapeter av gamla förlagor. Salongen går att se under kaféets öppettider, helger klockan 11–16 under perioden september–maj. Öppet varje dag från mitten av juni till mitten av augusti. www.nyckelvikensherrgard.se

12 unika herrgårdstapeter

Här är ett urval äldre handtryckta tapeter i original och nytryck – från mästaren Johan Normans 1700-talstapet till jugendbården i August Strindbergs ateljé.

Av MALIN HEFVELIN

1. Bergsman, original. En blocktryckt tapet på arklimmat papper. Antagligen tryckt i Sverige före 1850. Trycks på beställning.

2. Regina, nytryck. Från 1700-talet, av tapetmakare Johan Norman.

3. Strindbergs ateljébård, nytryck. Ett nationalromantiskt mönster i jugendstil. Originalbården satt i författarens ateljé kring år 1900.

4. Charlotte Berlin, sovrummet, nytryck. Tidstypisk medaljongtapet från ett sent 1800-talshem.

5. Petsarve, nytryck. Papegojtulpantapet i jugendstil från tidigt 1900-tal med stänk av guld.

6. Fågeltapeten, nytryck. Hittad i Västerbotten och Österbotten. Troligen sent 1700-tal.

7. Draperibård, original. Skapades

av tapetmakaren Carl Fredrik Torselius på 1800-talet.

8. Akantusmedaljong. En Arts and crafts-tapet från cirka 1900.

9. Odensås herrgård, nytryck. En nystilstapet från 1880-talet.

Färgerna och guldets på en ljus botten är typiska för tiden.

10. Fagerheim, nytryck. Troligen från 1840-talet, hittad i ett

prästkämboställe i Norge. Tryckt på ark som limmats ihop till våder.

11. Charlotte Berlin, gobeläng, nytryck. Mönstret är inspirerat av kinesiska textilier.

12. Järboåsens trapphall. Materialimitationer var vanliga under 1800-talets andra hälft. Originaltapeten med marmormönster är från en bergsmansgård i Nora.